

Drie artikeltjes van Leen 't Hart in de Gemeente Kroniek van Delft

De artikelen

Leen 't Hart constateerde in 1949 dat hij en zijn collega Rien Ritter bij de uitoefening van hun werk als stadsbeiaardier van Delft zelden of nooit te zien waren. 't Hart schreef daarom drie artikelen voor de Gemeente Kroniek, het maandblad voor het personeel bij de gemeente Delft.

In het eerste artikel, dat in september 1949 verscheen, behandelde 't Hart de luidklokken in de Nieuwe Kerk. In november 1949 beschreef 't Hart het automatische speelwerk. In het maartnummer van 1950, ten slotte, kwamen de speelcabine en het handspel in beeld. Alle drie de artikelen werden geïllustreerd met foto's.

De beiaardiers

Leen 't Hart en Rien Ritter waren allebei al in 1938 begonnen met lessen bij de toenmalige stadsbeiaardier Jan Hendrik Storm. De gemeente had speciaal voor dit doel een oefenklavier aangeschaft, dat een plaats kreeg in het zogenaamde beiaardhuisje. In 1943 werden 't Hart en Ritter samen in een duobaan benoemd als adjunct beiaardier van Delft, naast Storm, die in de oorlog danig verzwakt was. Storm overleed in 1945 en 't Hart en Ritter volgden hem samen op.

Het beiaardhuisje in Delft

Eind jaren veertig volgden zij allebei lessen bij Ferdinand Timmermans, de stadsbeiaardier van Rotterdam. In het cursusjaar 1948-1949 studeerde Ritter bij Staf Nees aan de beiaardschool in

Mechelen, waar hij in de zomer van 1949 het einddiploma behaalde. Leen 't Hart zou het voorbeeld van Ritter volgen door in het cursusjaar 1949-1950 in Mechelen te studeren. Hij behaalde zijn diploma met het predicaat 'met grote onderscheiding'.

Het lijkt erop dat 't Hart zich naast of zelfs tegenover Rien Ritter wilde profileren. In september 1949 maakte Ritter een tournee door Europa met de reizende beiaard van Eijsbouts. Leen 't Hart nam op 21 september 1949, toen Ritter nog op tournee was, deel aan de nationale beiaardwedstrijd in Rotterdam, die hij glansrijk won. We zullen nooit weten hoe de uitslag zou zijn als Ritter ook had kunnen meedoen in Rotterdam.

Leen 't Hart

Rien Ritter

Gemeente Kroniek

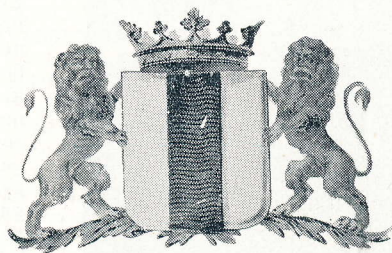
Dit tijdschrift voor het personeel van de gemeente Delft verscheen maandelijks. De redactie en administratie werden gevoerd op het stadhuis. Men kon zich op het blad abonneren. Voor personeel in actieve dienst kostte dat f 1,- per jaar, voor gepensioneerden bedroeg het abonnementsgeld f 0,50 per jaar en buitenstaanders konden het blad voor f 1,50 per jaar in de bus krijgen.

Laura J. Meilink-Hoedemaker
Rotterdam, september 2020

De scans

De drie tijdschriftjes bevinden zich in het archief van Leen 't Hart. Hieronder volgen de scans.

Gemeente Kroniek

MAANDBLAD VOOR EN DOOR HET GEMEENTEPERSONEEL VAN DELFT
REDACTIE EN ADMINISTRATIE RAADHUIS DELFT - NO. 9, SEPT. 1949

RECTIFICATIE

In de aanduiding van het Augustusnummer van de Gemeente-kroniek is op onverklaarbare wijze een fout geslopen. In plaats van „No. 8, Augustus 1949” staat in de kop abusievelijk vermeld „No. 9, Sept. 1949”. De welwillende lezer gelieve hiervan wel nota te willen nemen en voor de aanduiding van het voorgaand nummer te lezen „No. 8, Aug. 1949”.

REDACTIE

Delfts Klokkenspel I

Twee ambtenaren, die U zelden of nooit ziet bij de uitoefening van hun werk, maar ze wel kunt beluisteren, zijn de beide beiaardiers, — klokkenisten is de ambtelijke term —, m'n collega Ritter en schrijver dezes.

Juist omdat U er zo weinig van kunt zien en er veel misverstanden zijn ontstaan over de beiaard en haar bespeling, wil ik er U in een paar artikeltjes wat van vertellen.

Klimt U in gedachten met mij mee de trappen van de Nieuwe Kerkstoren op (niet op Uw tenen lopen, flink de hakken neerzetten en langzaam aan!).

Na ongeveer 200 treden geklommen te hebben, komen we op de luid-zolder. Daar hangt de luidklok (vroeger waren er twee, maar de grootste is jammer genoeg vorig jaar bij het optakelen naar beneden getuimeld, zoals U zich wel zult herinneren en ze zal wel niet meer terugkeren). Weer een honderdtal treden hoger bevindt zich het mechanische speelwerk, dat dus de melodieën voor het heel en half uur ten gehore laat brengen; en nu nog 20 treden hoger, dan bevinden we ons bij de beiaardhut; daar staat dus het klavier waarmee de klokken bespeeld kunnen worden. Als U op de Markt staat en U kijkt dóór de wijzerplaat dan kunt U dat grijze hokje zien.

Uit het vorenstaande blijkt dus dat er 3 manieren zijn om de klokken tot klinken te brengen:

- a. luiden;
- b. mechanisch speelwerk;
- c. beieren.

We nemen dus eerst eens een kijkje op de luidzolder. Daar hangt in een betonnen

(vroeger eikenhouten) klokkenstoel de luidklok, die aan een vrij draaiende as is opgehangen. Wordt er aan het klokketouw getrokken, dan gaat de klok langzamerhand heen en weer zwaaien. Tegenwoordig wordt ze electrisch geluid. De klepel, die binnen in de klok vrij aan de bovenkant bevestigd is komt nu in aanraking met de wand van de klok en ze laat haar bronzen galm over de stad uitzingen. Voor we verder gaan wil ik U iets over de geschiedenis van de luidklokken vertellen.

Deze geschiedenis is al heel oud. De klokken werden toen nog niet alle gegoten, zoals in later tijd. Grote klokken vervaardigden men uit bolgesmede ijzeren platen, die aan elkaar geklonken werden. Kleinere werden wel gegoten van een mengsel van koper en tin. We lezen in de Bijbel al, dat aan het kleed van de hogepriester Aäron gouden schelletjes waren „opdat zijn geluid gehoord worde als hij in het

heilige voor het aangezicht des Heren ingaat" (Exodus 28 : 35). Dit was dus ongeveer 1480 v. Chr.

Ook de Chinezen en later de Romeinen gebruikten klokken en bellen. Het schijnt, dat de eerste Christenen het gebruik van klokken van de Romeinen overgenomen hebben. Berichten uit de 4e eeuw wijzen in die richting. Vanaf de 6e eeuw is het zeker dat de klokken gebruikt werden om de gemeente samen te roepen.

Niet alleen dáárvoor werden ze zo langzamerhand gebruikt. Een ander gebruik, dat tot nu toe (vooral op kleinere plaatsen) nog wel gehandhaafd wordt, is het luiden van de doodsklok. In Vlaanderen gebeurt dit soms nog wel op een andere wijze dan gewoon luiden, n.l. door de klok geheel om haar as te laten doorzwaaien, door, als ze met het bovenste gedeelte (de kroon) naar beneden staat, haar even vast te houden en dan een duw naar de andere zijde te geven.

En ander voorbeeld is het luiden van de stormklok en het kleppen der brandklok. U kent wel het lied: „Boven Gent rijst, Eenzaam en grijsd"; daar komen in de laatste regel deze twee gebruiken voor. Het randschrift, dat op deze klok voorkomt luidt dan ook:

„Mijn naam is Roelant, als ick kleppe dan ist brant
Als ick luye, dan ist storm in Vlaenderlandt".

Als er brand was, werd er dus niet geluid, maar geklept; d.w.z. de klokkeluider bond een touw aan de klepel en trok de klepel snel achter elkaar tegen de wand van de klok.

Ook de luidklok van de Nieuwe Kerk heeft een randschrift (zoals nagenoeg alle klokken). Dit luidt:

F. HEMONY ME FECIT AMSTEL: Ao 1667
BENEDICITE OMNIA OPERA DOMINI DNO.
LAUDATE ET SUPEREXALTATE EUM IN SAECULA.
(Vert.: F. Hemony heeft mij gemaakt te Amsterdam in 1667.
Zegent alle werken des Heren de Heer
Looft en prijst Hem in eeuwigheid).

Boven en onder deze spreuk zijn sierranden aangebracht (U kunt ze op de foto — onze politie-fotografen waren zo vriendelijk deze foto's voor ons te maken — wel onderscheiden evenals het jaartal 1667). De bovenste rand geeft een voorstelling van vijf verschillende engelenfiguurtjes, die we op alle grotere klokken van Hemonij terugvinden. Ze hebben allen klokjes, de één trekt aan de klepel, de ander zit voor een soort klavier waarboven klokjes hangen, er is er één, die met een stokje in een omgekeerde klok slaat.

Ook is het wapen van Delft op de klok aangebracht, zoals U wel kunt zien. Op de andere luidklok, gegoten door Jan Burgerhuys in 1607, stond te lezen:

IAN BURGERHUYS ME FECIT Ao 1607
LIBERTAS SOLI DEO GLORIA
VRYHEYT IS MYNEN NAEM
IN 'T IAER BEN ICK GEGOTEN
ALS DIE ONS ACHTEN 'T SAEM
IN SLAVERNY GESLOTEN
TE HEBBEN FIX EN VAST
NU DAER TOE ZYN GECOMEN
DAT SY ONS DEZEN LAST
SELFS HEBBEN AFGENOMEN.

Waarschijnlijk slaat dit versje op het feit, dat in 1607 Jacob van Heemskerk de Spaanse vloot bij Gibraltar versloeg, waardoor in 1609 het 12-jarig bestand gesloten werd, dat inhield, dat zowel Spanje als Nederland behielden wat ze hadden en dat Nederland onafhankelijk was van Spanje.

't Is wel typerend, dat, toen wij „fix en vast in slavernij gesloten waren” deze klok weggehaald werd en dat ze, toen we weer in „vryhey” waren, de reis naar naar de luidzolder niet heeft kunnen halen en naar beneden tuimelde.

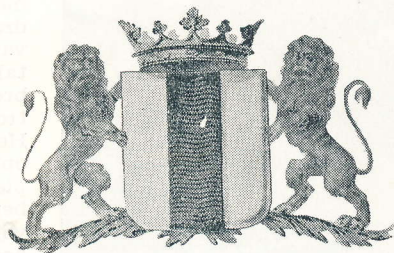
Nu zult U ook wel willen weten, van welk metaal de klokken gegoten worden. Dat is ong. 80 % koper en ong. 20 % tin. Er zijn verhalen in omloop, dat er vroeger nog goud en zilver bij gebruikt werd, dit kunnen we rustig naar 't rijk der fabelen zenden. Het volk leverde deze edele metalen misschien wel in, doch dan is dit in de zak van de gieter terecht gekomen.

Ik ga dit artikeltje besluiten met een kijkje in de Oude Kerkstoren. Daar hangen twee luid- (tevens slag-) klokken. De grootste, de „Bourbon” is gegoten door Heindrick van Trier „in 't jaar des Heeren XVLXX” (1570 volgens mij). Deze klok hoort U bij de heel-uur slag. De kleinere, die zich bij 't half-uur laat horen, werd gegoten in 1715.

Een volgende maal gaan we naar het mechanische speelwerk. LEEN 'T HART.

Gemeente Kroniek

MAANDBLAD VOOR EN DOOR HET GEMEENTEPERSONEEL VAN DELFT
REDACTIE EN ADMINISTRATIE RAADHUIS DELFT - NO. 11, NOV. 1949

Delfts Klokkenspel

Vorige maal namen we een kijkje op de luidzolder, nu gaan we naar het mechanische speelwerk. De vloer waar dit opgesteld staat, ligt iets lager dan de wijzerplaat. Een nauw poortje (al te dikke personen kunnen er moeilijk door!) geeft ons toegang tot dit gewelf.

Voor ons staat nu een uurwerk, dat U niet in Uw zak kunt steken. De hoogte bedraagt nl. ± 3 m., de breedte (met speeltrommel) ± 2.75 m. Een behoorlijk gevaarte dus.

En als we daar dan de jaartallen 1570 en 1660 zien, krijgen we grote bewondering voor het vernuft en het geduld van de personen, die dit met — voor ons idee — primitieve instrumenten tot stand gebracht hebben.

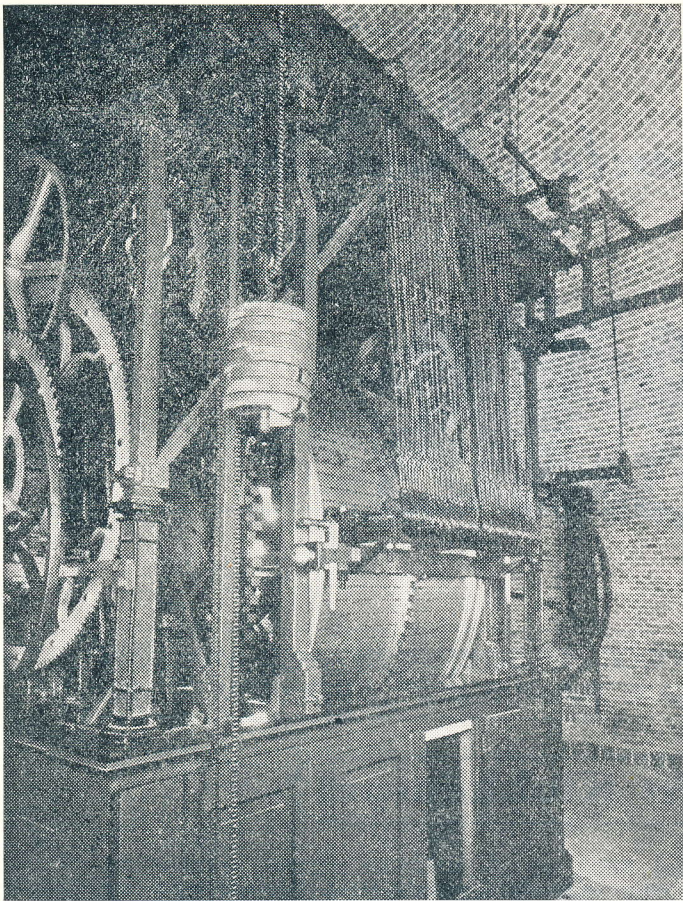
We zullen nu alles eens wat nauwkeuriger gaan bekijken.

Nemen we eerst de moederklok, een betrekkelijk normale klok zo op het eerste gezicht. In 1879 is ze door L. F. W. Voleke uit Den Haag vernieuwd. Deze klok zorgt er voor, dat de wijzers aan de buitenzijde van de toren iedere halve minuut verspringen. Eerst gebeurt dit op de moederklok en een stelsel van raderen en assen brengt dit op de grote wijzers over.

Verder vallen ons aan de buitenkant van het grote uurwerk de grote wielen op, vier in getal. Deze dienden tot voor een paar jaar (tegenwoordig gaat alles electrisch) om de diverse gewichten op te hijsen. Elke dag ging tweemaal een lid van het personeel van de Fa. Klaas Vos naar boven om alles op te winden:

- het gewicht voor de speeltrommel (550 kg.);
- dat voor het uurwerk („gaande werk”) (150 kg.);
- voor de heel- uur slag (170 kg.);
- voor de half- uur slag (60 kg.).

De eigenlijke speeltrommel is een holle bronzen cylinder (gewicht ± 3 ton) met een middellijn van 2 m., die met dikke spaken op een horizontale as bevestigd is. Hierin bevinden zich op regelmatige afstand van elkaar 120 rijen van 54 vierkante gaten (elk gat 1 cm²), een totaal dus van 6480 gaten. Denkt U dat eens in: met de hand geboord en gevijld zo nauwkeurig, dat er geen afwijkingen groter dan een millimeter voorkomen en dat bij een dikte van 1,5 cm! De gaten, die evenwijdig aan de as van de trommel lopen, dus in horizontale richting,

corresponderen met de 54 hamers, die zich op de klokken bevinden. De gaten in verticale richting zijn voor dezelfde lichter, dus dezelfde klok bestemd. De afstand van het ene gat tot het andere noemen we één maat; deze afstand bedraagt 4 cm. De afstand van de gaten in horizontale richting 6 mm. De breedte van de speeltrommel is 1.15 meter. Het geheel lijkt dus wat op een speeldoos. In plaats van de kam hebben we nu een as evenwijdig en op dezelfde hoogte als de as van de trommel, waaraan zich 54 twee-armige hefbomen bevinden, de z.g. lichters.

In de gaten van de trommel kunnen z.g. toonstiften gestoken worden. Deze bestaan uit:

- 1e. de schroef die aan de binnenzijde van de trommel uitsteekt en waarop een moer gedraaid wordt (door 2 mensen in de trommel);
- 2e. de hals, deze is vierkant, past precies in het gat van de trommel;

3e. de bek die aan de buitenkant van de trommel uitsteekt.

Als de trommel gaat draaien, dus op heel- en half- uur en de kwartieren, dan komen de toonstiften in aanraking met de lichters (aan de zijde van de lichters komt de trommel op), drukken deze naar boven, waardoor de arm van de lichter, die zich aan de buitenzijde bevindt, naar beneden gaat. Hieraan is de trekdraad naar de hamers op de klokken bevestigd. Deze hamers worden dan dus opgelicht. Glijdt de lichter weer van de toonstift af, dan komt de hamer, **die zich aan de buitenzijde der klok bevindt**, met een flinke slag op de klok.

Als we nu maar één soort toonstiften (of „noten”) hadden, konden we in elke maat maar éénmaal de hamers af laten vallen, alleen op de eerste tel. We kunnen echter een onderverdeling maken, doordat we noten hebben, waarvan de bek iets verschoven is naar het volgende gat; de verbinding van de bek naar de hals heet de brug, deze rust dus op de trommel. We kunnen zo één maat in achten onderverdelen.

De tijd, die verstrijkt voordat de hamer een volgende keer op de klok kan neerkomen, bedraagt ongeveer een halve maat. Een zelfde klok kan dus eigenlijk maar tweemaal in één maat gebruikt worden. Om dit bezwaar, voornamelijk bij de hogere klokken te ondervangen, hebben de klokken, die 't meest gebruikt worden, 2 soms 3 hamers en dus ook 2 of 3 lichters bij de trommel en van zelf een met deze lichter corresponderend gat in de trommel. Moet nu een bepaalde klok tweemaal vlak achter elkaar gebruikt worden, dan steken we bijv. de noot op de eerste tel in 't gat voor de eerste hamer, die van de tweede tel in 't gat er naast (andere hamer, zelfde klok).

Ik hoop, dat mijn uiteenzetting duidelijk geweest is. Als U het zou kunnen zien, was het vanzelf gemakkelijker. Misschien kunnen we, als de restauratie van de

nov 49

toren klaar is, eens een paar excursies organiseren voor hen, die daar interesse voor hebben. Als het zover is, herinnert U er mij maar eens aan.

Tweemaal per jaar, meestal in Mei en November, wordt er „verstoken” (die term is U nu natuurlijk veel duidelijker).

's-Maandagsmorgens kruipen 2 man van het personeel van de Fa. Klaas Vos in de trommel om de moeren los te draaien. Ze moeten zich dan door een nauwe opening wringen, maar enfin, door aan hun hoofd te trekken of tegen hun voeten te duwen komen ze er toch in. Is een gedeelte van de trommel noten-vrij, dan slaan we aan het..... poetsen, want de trommel moet glimmen, glimmen!!

Alle hens zijn daar aan dek en poetsen maar. (Mijn vrouw heeft daar gelukkig nog geen profijt van getrokken, anders moest ik het misschien thuis ook doen!)

Is de trommel schoon (in dubbele betekenis), dan lezen collega Ritter en ondergetekende de plaats op, waar we de inmiddels gesorteerde stiften willen hebben en dan steekt de heer Vos (Sr. of Jr.) ze op de verlangde plaats in de trommel en de mannen in de trommel draaien de moeren erop. („Vást, jongens, vástdraaien”!)

Zitten alle noten er in, dan gaan we proefdraaien om eventuele verkeerde noten te veranderen. En dan hebben we de zaak weer voor elkaar:

74 maten voor het hele uur,

40 maten voor het halve uur,

2 maten voor het klein kwartier (over),

4 maten voor het groot kwartier (voor),

totaal dus 120 maten.

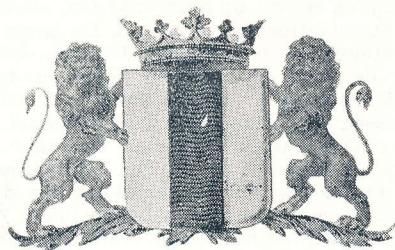
Ten slotte vermeld ik nog de in enigszins onbeholpen lettertekens in het ijzer onder de lichters aangebrachte tekst:

DEZE SPEELTON IS ALSO GERONT EN OPGEMAECKT ENDE IN HET
VRWERCK INGEWERCKT MET DE RADERS ENDE DE ANDERE WERCKE
TOT DE SPEELHAMERS EN IS VOLEND Ao 1663. BY MY IAN VAN CALL
VRWERCKER TOT NIMEGEN, DE EERSTE VINDER DER COOPPEREN
SPEELTONNEN EN OOCK DER STELSCHROVEN ERSTMAEL AEN DEZE
HAMERVEREN GEMACKT AEN DET KLOCKESPELL IN DELFT. Ao 1663.

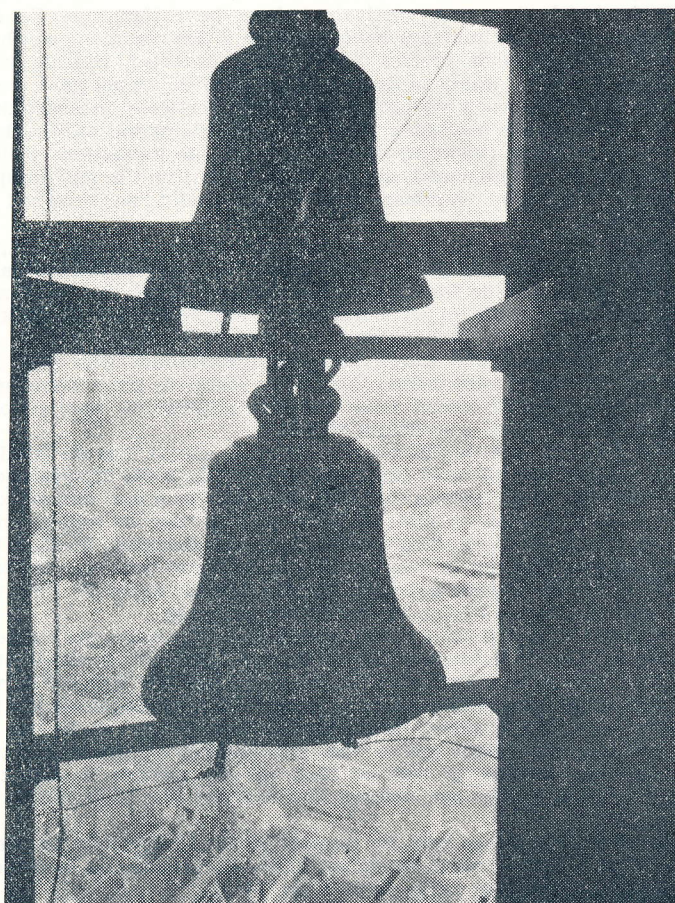
LEEN 'T HART.

Het tournooi in de Middeleeuwen

Gemeente Kroniek

MAANDBLAD VOOR EN DOOR HET GEMEENTEPERSONEEL VAN DELFT
REDACTIE EN ADMINISTRATIE RAADHUIS DELFT - NO. 3, MRT. 1950

DELFTS KLOKKENSPEL

In dit slotartikel over ons Delfts klokkenspel, neem ik U mee naar de speelcabine van de beiaard van de Nieuwe Kerk. In dit gezellige hokje staat het beiaardklavier opgesteld, bestaande uit een handklavier (manuaal) en een voet-klavier (pedaal).

De toetsen van het manuaal zijn ronde stokken, die uit een raam-constructie steken; bij het pedaal lijken ze wat op piano-toetsen, alleen natuurlijk veel groter. De middenlijn van de manuaaltoetsen is 2,4 cm. De lange toetsen, dat zijn dus op een piano de witte, steken 13 cm. buiten de raam-constructie uit. De korte toetsen, de zwarte van de piano, liggen 8 cm. hoger en steken 7 cm. uit. De lange toetsen moeten bij het spelen ± 7 cm., de korte ± 5 cm., naar beneden gedrukt worden. De afstand tussen de toetsen bedraagt, van hart op hart gemeten, 4,8 cm. Bij het pedaal zijn de maten natuurlijk groter. Ze zijn 4 cm. breed en 4 cm dik; de lange steken 17 cm., de korte 10 cm. buiten het raamwerk. De bovenkant van de korte toetsen is 10 cm. hoger dan de bovenkant van de lange toetsen. Bekijkt U de foto eens, dan wordt een en ander wel duidelijker.

De toetsen werken als éénarmige hefboomen. Aan de achterzijde van de speeltafel zijn 3 assen. Om de bovenste as draaien de korte manuaaltoetsen, 8 cm. lager ligt de as voor de lange manuaaltoetsen; de onderste as is voor de pedaaltoetsen. In de toetsen is 33 cm. van de as vandaan een schroefoog, waaraan de draad bevestigd is, die naar de klepel van de klokken gaat, dus door het dak van de beiaardhut. De klepels bevinden zich binnen in de klokken, in tegenstelling tot de hamers van het mechanische speelwerk, die zich, zoals we de vorige maal zagen, aan de buitenzijde der klokken bevonden.

De overbrenging van toets naar klepel geschiedt door tuimelaars. Dit zijn ijzeren staven, die horizontaal tussen verticale balken bevestigd zijn. Ze draaien in bronzen lagers. Aan de tuimelaars bevinden zich 2 dwarsarmen; een horizontale, waarvan het uiteinde zich precies boven de stelschroef van de klaviertoets bevindt en een verticale, waaraan de draad, die naar de klepel gaat, bevestigd is. De tuimelaar zorgt dus voor het omzetten van de verticale (neerdrukken van de toets) in een horizontale beweging (het tegen de klokwand aantrekken van de klepel). Aan de klepels, (voornamelijk de lichtere, de zwaardere vallen vanzelf direct terug) is een veer gemaakt, die de klepel weer direct in zijn oorspronkelijke stand, van de klokwand vandaan, terugtrekt, zodat ze terstond weer ter beschikking staat.

Als de klokken niet in rechte rijen boven elkaar hangen, kan dit „tuimelaarsysteem” niet worden toegepast. Dan wordt het z.g. „broeksysteem” aangewend. Dit is o.a. het geval met de klokken van de Nieuwe Kerk, die in de zij-vensters hangen. Bij het „broeksysteem” is een kram in een vast punt gemaakt. Hieraan is een draad vastgemaakt, die naar de klepel van de klok gaat.

In het midden is deze draad d.m.v. een ring geschalmd. Aan deze ring is de trekdraad van de toets verbonden. Wordt de toets nu naar beneden gedrukt, dan wordt eerstgenoemde draad naar beneden getrokken, met gevolg, dat de klepel tegen de klokwand getrokken wordt.

Het bespelen gebeurt met de zijkant van de pink, nadat van de hand een vuist gemaakt is. Er kan dan dus met één hand slechts één toets aangeslagen worden. Het is wel mogelijk twee toetsen met één hand aan te slaan, dan wordt de hand plat op de toetsen gelegd en met de duim één en met de andere vingers een andere toets, die 2 of 3 plaatsen verder ligt, aangeslagen. Moeten tonen wat langer door blijven klinken of wat meer genuanceerd worden, dan kunnen we tremuleren, d.w.z. de klepels zeer snel achter elkaar tegen de klokwand laten komen. Vooral in octaven klinkt dit buitengewoon goed.

Bij het bespelen van het pedaal wordt alleen van de punten der voeten gebruik gemaakt. Spelen met de hakken, zoals bij orgelspel gebeurt, is uitgesloten.

U zult nu wel kunnen begrijpen, dat het bespelen van een beiaard en vooral van een grote, behoorlijke krachtsinspanning vergt. Voor we beginnen gaat eerst het jasje uit. Na het eerste nummer volgt dikwijls het boordje en de das en als het warm is, wel, wat weerhoudt ons er van, om ook het overhemd uit te trekken. Niemand ziet ons. (Gelukkig dat we niet op een podium in een concertzaal behoeven te beieren!). Eén uur beieren is zwaarder dan elke andere arbeid, in een uur verricht!

Nu nog iets over de klokken zelf. Er hangen er 38. 35 zijn van Fr. Hemony, uit 1661, '62 en '63; 3 van Joris Dumery uit 1750. De omvang is A-c-d-e-f en dan verder chromatisch (dus in halve tonen) tot 3-d-3.

Ter nadere verklaring diene het volgende: de middelste C-toets van de piano of het orgel is C-1; de C, rechts daarvan, C-2 en de C, weer rechts hiervan, C-3. De c links van de middelste C schrijven we met een kleine letter; de toetsen links daarvan met een hoofdletter. U kunt dus nu wel vergelijken, met welke toetsen van de piano de klokken overeenkomen.

Als randschrift hebben de meeste klokken een psalmtekst in het Latijn. De grootste klok (de A dus), hangt binnen; van buiten af kunt U hem moeilijk zien. Deze slaat bij het heel uur en heeft als randschrift: „Anno 1660. Zo menigmaal Gy hoort den heldren klokke slach, gedenck aendachtelyk aen Uwen jongsten dach”.

Bij het half uur slaat de d-klok; dat is als U vóór de toren staat, de tweede klok van onderaf in het rechtse venster. In de muur naast de beiaard is een steen aangebracht met de volgende tekst:

„Als de jaren zesmaal tien na zestienhonderd quamen, zo ben ick opgehaelt in dezen toren-trans, één later heeft gehoort mijn kinderen tezamen, de stad vervroolycken door hare kloekendans, het twee en zestigste was nauw daerby gevallen, of ick sloech onvermoeit den hoogsten toon van allen.

A. V. Mast”.

Hieruit blijkt dus, dat eerst de zwaarste klok naar boven gebracht is. Op welke manier? Misschien is er bij O.W. iemand, die weet, hoe ze zulke karweitjes in de 17e eeuw opknaptten? Deze klok weegt ca. 3 ton. In 1662 werden dus de kleinere en in 1663 de kleinste aangebracht. Het totale gewicht van de klokken is ± 11.000 kg.

Wat spelen we op de beiaard? Veel liederen, vooral oude volksliederen. Ook muziek, die rechtstreeks voor het instrument geschreven is, o.a. van v. d. Gheyn (tijdgenoot van Bach), Jef Denyn, Staf Nees, Jef van Hoof e.a. Verder veel arrangementen van bekende composities.

Ik ga nu deze artikelenreeks beëindigen. Wellicht schrijf ik nog eens iets over het gieten van de klokken.

En anders vragen staat vrij.

